

Innhold

Forord	11	Kapittel 3	
Kapittel 1		Klinisk respirasjonsfysiologi	27
Struktur og funksjon	13	Lungenes hovedoppgave	27
Luftveiene	13	Lungenes mekaniske egenskaper	28
Gassvekslingsområdet	14	Statisk lungemekanikk	28
Blodforsyning	15	Dynamisk lungemekanikk	30
Lymfedrenasje	17	Spirometri	31
Gassveksling og transport	17	Ventilasjonsinnskrenkninger	35
Respirasjonsregulering	18	Bruk av spirometri for å skille mellom obstruktiv og restriktiv ventilasjonsinnskrenkning	35
Kapittel 2		Måling av statiske lungevolumer	36
Symptomer og tegn	20	Kroppspletysmografi	36
Dyspné	20	Fortynningsmetoder	37
Pipelyder	21	Ventilasjonsfordeling	38
Hoste og ekspektorat	21	Påvisning av ujevn ventilasjonsfordeling	39
Hemoptyse	22	Diffusjon	39
Brystmerter	22	Måling av diffusjonskapasitet	39
Klinisk undersøkelse	23	Perfusjon	40
Ekstrapulmonale manifestasjoner	25	Shunt og dødrom	40
Cyanose	25	Måling/visualisering av perfusjon	41
Halsvenestuvning	25	Gassvekslingsforstyrrelser	41
Clubbing, urglassnegler og hypertrofisk osteoarthritis	26	Alveole-gass-relasjonen	43
Andre manifestasjoner	26	Syre-/base-forstyrrelser	44
		Elektrokjemisk nøytralitet	45
		De vanligste årsaker til syre-/base-forstyrrelser	46

Kapittel 4

Atelektase	48
Obstruktiv atelektase	48
Ikke-obstruktiv atelektase	48
Risikofaktorer	49
Røntgenfunn	49
Kliniske tegn	49
Respirasjonsfysiologiske aspekter	49
Komplikasjoner	49
Forebygging og behandling	51

Kapittel 5

Respirasjonssvikt	53
Respirasjonssvikt type I	53
Respirasjonssvikt type II (hyperkapnisk resp.svikt)	53
Respirasjonsregulering ved kronisk forhøyet PaCO ₂	54
Symptomer ved respirasjonssvikt	55
Behandling av respirasjonssvikt	56
Non-invasiv mekanisk ventilasjon (NIV)	56
Fysiologiske effekter av NIV	57
NIV ved akutt respirasjonssvikt	57
Innstillinger	58
NIV ved kronisk respirasjonssvikt	58

Kapittel 6

Astma	60
Epidemiologi	60
Definisjon og patofysiologi	60
Årsaker til astma	62
Disponerende faktorer	62
Kausale faktorer	62
Medvirkende faktorer	63
Triggerfaktorer	63
Naturlig utvikling av astma	64
Mortalitet ved astma	64
Astmasymptomer	65
Diagnose/reversibilitetstesting	65
Differensialdiagnoser	67
Klassifikasjon av astma	67
Forebygging av astma	68

Behandling av astma	69
Hovedprinsippene for egenkontroll og behandling ved astma	69
Medikamentell behandling	70
Medikamenter til bruk ved astma	74
Inhalasjonssteroider (ICS)	74
Korttidsvirkende beta-2-agonist til inhalasjon ..	74
Langtidsvirkende beta-2-agonist til inhalasjon ..	74
Perorale beta-2-agonister	75
Leukotrien-receptorantagonister (LTRA)	75
Perorale teofyllaminpreparater	75
Antikolinergika til inhalasjon	76
Systemiske kortikosteroider	76
Systemiske bivirkninger av steroider	76
Akutt alvorlig astma (AAA)	76
Patofysiologi	77
Bedømming av anfallets alvorlighetsgrad	77
Symptomer og kliniske tegn ved AAA	78
Differensialdiagnoser	78
Behandling av akutt alvorlig astma hos voksne ..	78
Assistert ventilasjon	79
Kontroll og etterbehandling	79

Kapittel 7

Kronisk obstruktiv lungesykdom	80
Patologi og patofysiologi	81
Emfysem	81
Kronisk bronkitt	82
Ventilasjon	83
Gassveksling	84
Respirasjonsarbeid	84
Ventilasjonskontroll	84
Kardiale komplikasjoner	85
Epidemiologi og kostnader	85
Etiologi	86
Inflammasjon ved KOLS	87
Alfa ₁ -antitrypsinmangel (A ₁ AT-mangel)	87
Protease/antiprotease-teori	87
Oksidativt stress	88
Naturlig utvikling av KOLS	88
Røntgenundersøkelser	90
Behandling av stabil KOLS	91
Røykeslutt	93
Medikamentell behandling av stabil KOLS	95
Behandling av kardiovaskulær komorbiditet og komplikasjoner	99

Oksygenbehandling.....	99	Diagnose	121
Rehabilitering og fysisk trening	100	Røntgenundersøkelser	122
Kirurgisk behandling av emfysem.....	101	Laboratorieprøver	124
Akutt forverring av KOLS.....	101	Bronkioalveolær lavage og bronkial skylling....	124
Behandling av akutt forverring.....	102	Histologisk undersøkelse	124
Kapittel 8		Årsaker til ILS.....	125
Bronkiektasier	104	Infeksjoner (se også kap. 12)	125
Patologi og patogenese	104	Eksposisjon via yrke eller hobby	125
Etiologi.....	104	Malign sykdom	125
Symptomer og tegn.....	105	Medikamentreaksjoner	126
Diagnose	105	Fysiske skader	127
Behandling av bronkiektasier	107	Hemodynamisk skade	128
Antibiotikabehandling	107	Arvelige årsaker.....	128
Lungedrenasje og sekretprofylakse	107	ILS av ukjent årsak.....	128
Kirurgi.....	108	Sarkoidose	128
Kapittel 9		Etiologi og epidemiologi.....	128
Cystisk fibrose	109	Patologi.....	129
Generell patofysiologi	109	Klinisk forløp, prognose og genetisk	
Genetikk.....	109	disposisjon	129
Organbasert patofysiologi	110	Diagnose.....	130
Diagnose	112	Behandling	131
Røntgenfunn ved lungesykdom	112	Idiopatisk pulmonal fibrose og andre	
Lungefunksjon, symptomer og naturlig		idiopatiske interstitielle pneumonier	132
utvikling	113	Idiopatisk pulmonal fibrose	135
Mikrobiologi.....	114	Symptomer og klinisk forløp	136
Behandling	114	Behandling	136
Medikamentell behandling av lungesykdom		Prognose.....	137
ved CF	115	ILS ved bindevevssykdommer	138
Lungedrenasje og trening.....	116	Yrkesrelatert ILS	139
Lungetransplantasjon og behandling av		Mineralstøvlungesykdom (pneumokoniose) ..	139
avansert sykdom.....	117	Patologi og patofysiologi	139
Prognose og fremtidige		Særtrekk ved asbestbetinget lungesykdom	139
behandlingsmuligheter.....	117	Behandling av asbestbetinget lungesykdom....	141
		Forebygging av asbestbetinget lungesykdom...	141
		Særtrekk ved silikose	142
		Yrkeskadeerstatning.....	142
		Hypersensitivitetspneumoni	142
		Patologi og patogenese	142
		Klinisk forløp og symptomer	143
		Diagnose.....	144
		Behandling og oppfølging	144
		Prognose.....	145
		Bronkiolitt.....	145
Kapittel 10			
Interstitiell lungesykdom	119		
Definisjon	119		
Patologi og patofysiologi	119		
Symptomer og tegn.....	120		
Generelle trekk i respirasjonsfysiologi	120		

Kapittel 11

Pulmonal vaskulitt, alveolær blødning og eosinofil pneumoni

pneumoni	148
Pulmonale vaskulitter	148
Granulomatose med polyangiitt (GPA)	149
Mikroskopisk polyangiitt	152
Eosinofil granulomatose og polyangiitt (Churg Strauss' syndrom)	152
Alveolær blødning	154
Antiglomerulus basalmembran (GBM) sykdom	155
Eosinofil pneumoni	155
Patologi og patogenese ved EP generelt	156
Allergisk bronkopulmonal aspergillose	156
Eosinofil pneumoni utløst av medikamenter eller andre kjemiske substanser	158
Parasittindusert eosinofil pneumoni	158
Akutt idiopatisk eosinofil pneumoni (AEP)	159
Kronisk eosinofil pneumoni (CEP)	159
Hypereosinofilt syndrome (HES)	159

Kapittel 12

Pneumoni	161
Epidemiologi	161
Lungenes forsvarsrekke mot infeksjon	161
Lokalforsvar	161
Systemisk forsvar	162
Patogenese	162
Aspirasjon	163
Inhalasjon av mikrober direkte til lungevev	164
Spredning av bakterier til lunge via blodbanen	164
Patologi	164
Pneumoni med intraalveolær betennelse og eksudat	164
Pneumoni med interstitiell betennelse	164
Respirasjonsfysiologi	166
Praktisk klassifikasjon av pneumoni	166
Samfunnservivet pneumoni (SEP)	167
Symptomer og tegn	168
Røntgenfunn	169
Mikrobiologisk diagnostikk	169
Andre laboratorieundersøkelser	170
Risikofaktorer	171
Generell behandling av SEP	172

Antibiotikabehandling av SEP	172
Behandling av viruspneumoni	173
Antibiotikabehandling til alvorlig syk voksen pasient med SEP	173
Pneumoni ervervet i sykehus (nosokomial pneumoni)	173
Antibiotikabehandling ved nosokomial pneumoni	174
Pneumoni forårsaket av større aspirasjon	174
Forebygging av nosokomial pneumoni/ aspirasjonspneumoni	175
Pneumoni hos pasient med nedsatt immunforsvar	175
CMV-pneumoni	177
Soppinfeksjoner i lungene	177
Aspergillus	177
Sjeldnere pulmonale soppinfeksjoner (Candida, Mucormycosis, Kryptokokkose, Histoplasmose, blastomykose og coccidioidomykose)	180

Kapittel 13

Lungeabscess	182
Abscess som komplikasjon til pneumoni	182
Abscess via spredning fra infeksjon annet sted i kroppen	183
Abscess i område med preeksisterende lungesykdom	184
Symptomer	184
Diagnose og differensialdiagnoser	184
Behandling	185
Komplikasjoner	185

Kapittel 14

Sykdommer i pleura	186
Anatomi og patofysiologi	186
Symptomer og tegn	187
Røntgenundersøkelser	188
Pleurapunksjon og analyser av pleuravæsken	188
Pleurabiopsi	190
Malign sykdom i pleura	190
Parapneumonisk effusjon og empyem	191

Patofysiologi.....	192
Bakteriell etiologi.....	192
Symptomer.....	192
Diagnose.....	192
Behandling.....	193
Annen pleural infeksjon/affeksjon.....	195
Pleuraeffusjon ved autoimmune bindevevssykdommer.....	196
Chylothorax.....	196
Asbestpleuritt.....	197
Hemothorax.....	197
Pneumothorax.....	197

Kapittel 15

Tuberkulose og atypisk mykobakterieinfeksjon.....	201
Smittemåte og patogenese.....	202
Patologi.....	202
Symptomer og tegn.....	204
Diagnose.....	205
Røntgenfunn.....	205
Påvisning av latent infeksjon, tuberkulinprøve og IGRA.....	205
Påvisning av tuberkelbaciller.....	206
Behandling før og nå.....	207
Antituberkuløse medikamenter.....	209
Forebygging av tuberkulose.....	210
Melding, varsling og kontroll av tuberkulosesituasjonen.....	211
Lungeinfeksjoner med atypiske mykobakterier.....	212
Behandling.....	213

Kapittel 16

Lungekreft.....	214
Risikofaktorer.....	214
Sigarettøyking.....	214
Asbest.....	215
Radon.....	215
Andre faktorer som påvirker risikoen.....	215
Patologi.....	216
Adenokarsinom.....	216
Plateepitelkarsinom.....	216
Storcellet karsinom.....	217

Småcellet lungekarsinom.....	217
Carcinoid.....	217
Symptomer ved lungekreft.....	218
Kliniske tegn.....	218
Manifestasjoner fra metastaser.....	219
Paraneoplastiske og nevroendokrine manifestasjoner.....	219
Diagnose.....	219
Nærmere om de tre utredningstrinn.....	221
Behandling og prognose ved ikke-småcellet lungekreft.....	225
Kirurgi.....	225
Komplikasjoner ved kirurgisk behandling.....	226
Strålebehandling og kjemoterapi ved ikke- småcellet lungekreft.....	227
Behandling og prognose ved småcellet lungekreft.....	229
Behandling av pleuraeksudat ved malign sykdom.....	231

Kapittel 17

Lungeemboli.....	232
Patogenese og risikofaktorer.....	232
Respiratoriske konsekvenser.....	233
Hypoksemi.....	233
Andre respiratoriske konsekvenser.....	234
Hemodynamiske konsekvenser.....	234
Symptomer og tegn.....	235
Diagnose.....	235
Profylakse.....	239
Behandling.....	240
Kronisk tromboembolisk pulmonal hypertensjon.....	241

Kapittel 18

Pulmonal hypertensjon.....	244
Patofysiologi og årsaker til pulmonal hypertensjon.....	246
Ad trykket i venstre atrium.....	246
Ad total karmotstand.....	246
Ad flow i pulmonalkretsløpet og trykket i høyre ventrikkel.....	247
Symptomer og tegn.....	248
Diagnose.....	248

Behandling av pulmonal hypertensjon (PH)...	249
Generelle tiltak ved PH	249
Avansert medikamentell og kirurgisk behandling	249
Prognose.....	250

Kapittel 19

Lungeødem og ARDS	252
Behandling og mortalitet ved ARDS	254

Kapittel 20

Sjeldne lungesykdommer	257
Pulmonal alveolær proteinose.....	257
Lymfangioleiomyomatose	259
Pulmonal Langerhanscelle-histiocytose	261
Pulmonal amyloidose.....	263
Pulmonale arteriovenøse malformasjoner ved arditær hemorragisk telangiectasi.....	264

Kapittel 21

Lungetransplantasjon	268
Indikasjoner og kontraindikasjoner	268
Eksklusjonskriterier	268
Utførelse, infeksjonsprofylakse og immunsuppresjon	269
Komplikasjoner	269
Resultater	271

Kapittel 22

Bronkoskopiske intervensjoner	272
Diagnostikk	272
Endobronkial ultralydveilet bronkoskopi med transbronkial finnålsaspirasjon (EBUS-TBNA)...	272
Endoskopisk ultralydundersøkelse (EUS).....	273
Elektromagnetisk navigasjon (Super Dimension System)	273
Autofluorescens bronkoskopi	273
Dilatasjon og stenting	273
Tumorablasjon	275
Laser reseksjon.....	275
Elektrokauterisering/diatermi	276
Argonplasma koagulering (APC)	276
Kryoterapi	277
Kryoekstraksjon.....	277
Fotodynamisk behandling	277
Brachyterapi	277
Endobronkial lungevolumreduksjon	277
Endoskopisk lungevolumreduksjon (ELVR)	277
Andre metoder for lungevolumreduksjon	278
Bronkial termoplastikk for astma	278
Fremmedlegemer i luftveiene	279

Referanser	283
-------------------------	-----

Stikkord	295
-----------------------	-----

Forord

«Det har vel ikke skjedd så mye på seks år», sa en kollega da jeg startet på en tredje utgave av *Lungesykdommer*. «Det må da kunne gjøres rimelig raskt.»

Drøye 18 måneder senere ser virkeligheten annerledes ut. Kapitlene om struktur og funksjon, symptomer og tegn, klinisk respirasjonsfysiologi og respirasjonssvikt har jeg stort sett latt stå uendret. Disse gir fortsatt en basal innføring i faget. Alle sykdomskapitlene er derimot revidert, blant annet for å få med følgende:

- Nye internasjonale retningslinjer for gradering og behandling er etablert både for astma og KOLS. Trenden går i retning individualisert behandling med økt fokus på ulike fenotyper, personlig sykehistorie og risiko for forverring.
- Innen lungekreft er behandling med tyrosinkinaseinhibitorer og andre målrettede medikamenter som griper inn i cellenes signaloverføring, i ferd med å ta av. Samtidig har EBUS og PET-CT bidratt til raskere og bedre operabilitetsutredning.
- Antifibrotisk medikasjon har vært etterlengtet. Mye tyder på at pirfenidon representerer et skritt i riktig retning. Selv om effekten er marginal, er håpet tent for pasienter med idiopatisk pulmonal fibrose.
- Sofistikert immunsuppresjon, inkludert biologiske medikamenter, benyttes i økende grad både ved cancer, organtransplantasjon og autoimmun sykdom. Herav følger økt risiko for opportunistisk infeksjon samtidig som symptombildet endres og gjør det vanskeligere å stille sikker diagnose.

- Nye og truende former for antibiotikaresistens øker kravet til årvåkenhet ved manglende behandlingsrespons.
- Tuberkulose er fortsatt et problem. Antallet nye tilfeller øker på ny, og multiresistens tiltar i nære naboland. Lyspunktet er bedre metoder for tidlig påvisning både av TBC og andre mikrober.

Ellers er en rekke nye medikamenter og behandlingsformer introdusert, hvorav noen, som orale antikoagulasjonsmidler, representerer et terapeutisk tidsskille.

Ovenstående illustrerer brokker av ny kunnskap jeg har måttet sette meg inn i gjennom denne siste revisjonen av *Lungesykdommer*. Alt er tilgjengelig på nett. Tusenvis av nye artikler publiseres hver måned. Intellegente søkemotorer hjelper mye, men fortsatt må mye overflødig informasjon lukes bort for å sitte igjen med det essensielle. Jeg håper og tror at også tredje utgave av *Lungesykdommer* kan bidra i denne retningen.

Under revisjonen har jeg basert meg på internasjonale retningslinjer og kunnskapsbasert medisin, spesielt når det gjelder terapi. Patofysiologiske mekanismer og forklaringer er i større grad hentet fra anerkjente lærebøker og jevnlig oppdaterte medisinske oppslagsverk på nett. Nytt i denne utgaven er en enkel utledning av alveole-gass-relasjonen. Tankegangen bak denne er nyttig for forståelse og utredning av hypoksemi.

CT- og røntgenbilder fremstår grovt sett uendret fra forrige utgave. Disse kommer fra et rikholdig utvalg

samlet av Georg Mynarek ved Bilde- og intervensjonsklinikken på Rikshospitalet.

Inndelingen av boken er uendret. Jeg har lagt til et nytt kapittel om bronkoskopiske intervensjoner. Her beskrives blant annet teknikker for laserbehandling, stenting og opphenting av fremmedlegemer som jeg har personlig erfaring med.

Målgruppen er helsefagstudenter i medisin, fysioterapi og sykepleie, samt personell som behandler eller kommer til å behandle pasienter med lungesykdommer. En viss kjennskap til medisinsk terminologi er nødvendig. Deler av teksten er markert for spesielt interesserte.

Basert på egen erfaring mener jeg innholdet reflekterer de fleste tanker som farer gjennom en norsk lungemedisiners tankeverden stilt overfor et medisinsk

problemkasus. Jeg har gjennom flere år fått tilbakemelding om at boken også kan fungere som en inngangsport til faget for spesialistkandidater i lungemedisin.

Referansene er plassert bak i boken før stikkordregisteret.

Jeg vil på ny takke kolleger ved Rikshospitalet og Ullevål samt sykehusene i Bodø, Tønsberg, Kristiansand og Glittreklubben for verdifull hjelp med gjennomlesing og faglige innspill. Nok en gang spesiell takk til Bjørn Johansen som vekket min interesse for respirasjonsfysiologi, og Anne Naalsund som mangeårig mentor og sparringpartner ved vanskelige lungemedisinske problemstillinger.

Oslo, november 2014

Petter Giæver